

13. ROČNÍK, ČÍSLO 2/2023

FACTUM

ČTVRTLETNÍK MUZEA VYSOČINY JIHLAVA

Stonařovské meteority ve zkratce

V letošním roce uplynulo 215 let od pádu stonařovského meteoritu, a tak byly meteority...

...podrobnosti na straně 8

V druhém letošním čísle *Museum Factum* najdete 28 příspěvků od 16 autorů.

V rubrice *Zveme vás* najdete šest příspěvků – pozvánek na výstavy v našich pobočkách v Telči a Třebíči, v muzejní kavárně a také pozvání na zajímavé letní akce na hradě Roštejn. Kromě toho upozorňuji na to, že ve čtvrtek 7. září 2023 otevřeme zrekonstruované expozice v hlavní budově muzea a že zaplněny budou také výstavní prostory muzea. Následně, ve dnech 8.–10. září 2023, se na muzejním dvorku uskuteční tradiční výstava kaktusů a sukulentů.

Rubrika *Udělal jsem* obsahuje devět příspěvků. Najdete zde informace o dvou nových knihách, o filmařském klání *Musaion-film* v Uherském Brodě, také něco o historii výroby bot v Jihlavě, dále se dovíte detaily o dokončení tvorby zajímavé deskové hry, o průběhu letošní *Muzejní a galerijní noci* či o spolupráci muzea s umělci v rámci festivalu *Landscape* v Jihlavě. Obsahem této rubriky je také vyhodnocení prvního ročníku naší *Muzejní akademie* a přehled všech akcí, které se uskutečnily od dubna do konce června v naší nově otevřené pobočce v Telči.

V rubrice *Představujeme* najdete jeden příspěvek týkající se zajímavého exponátu naší telčské pobočky, který použilo hned několik našich prezidentů, a také vám zde představíme naši novou kolegyni Alexandru.

Rubrika *Bádáme* je hezky obsažná. Jsou zde dva příspěvky informující o archeologických průzkumech v Krasonicích a Třebíči a další dva příspěvky o archeologicko-historických konferencích, dále pak dva příspěvky o uskutečněných přírodovědných terénních seminářích a informace o spolupráci zoologů našeho muzea se zoology Národního parku Šumava.

Nu a rubrika *Různé* nabídne opět velmi různorodý obsah. Dočtete se o novém minerálu pojmenovaném podle významného geologa žijícího v Malém Beranově a o tom, že náš kolega Aleš Hoch získal další ocenění v muzeologické soutěži Zlatý mamut. Mimo to zde najdete informaci o výsledcích krajského kola Středoškolské odborné činnosti a krátké zamyšlení nad češtinou, zejména nad slovem sklonek.

Pavel Bezděčka

Irena Foitová – 110. výročí narození

Srdečně zveme na výstavu, která je věnovaná vzpomínce na paní Irenu Foitovou. Výstava je připravená ve spolupráci s muzeem ve slovinské Velenji a slavnostně bude zahájena 14. července v 17 hodin, v den narozenin Ireny Foitové.

Výstava bude veřejnosti přístupná v nových prostorách muzea na Starém Městě, ulice Špitální 44, od 15. července do 28. srpna 2023, od úterý do neděle.

Irena Foitová se narodila 14. července 1913 v Lounech, studovala obchodní školu v Praze a zde se seznámila s akademickým sochařem Františkem Vladimírem Foitem, za kterého se provdala. Spolu s ním se roku 1947 vypravila do Afriky, tehdy kontinentu kolonií. Studijní expedice byla plánována na necelý rok, ovšem osud měl jiné plány...

Sochař Foit navštívil Afriku již v roce 1931 společně s Dr. Baumem, o jejich cestě později vydal knihu *Autem napříč Afrikou*. Na plánovanou druhou cestu došlo až po 2. světové válce. Dr. Baum byl pro svůj židovský původ a odbojovou činnost v r. 1943 zatčen a asi o rok později ve Varšavě zemřel. A tak na druhou cestu Afrikou v roce 1947 se F. V. Foit vydal se svou manželkou Irenou.

Do Afriky jeli z pověření Ministerstva kultury ČR a Antropologického ústavu Karlovy Univerzity modelovat příslušníky černošských kmenů. Sochař modeloval a Irena mu pomáhala, hlavně při dorozumívání, kdy rychle „odkoulala“ hodně výrazů

a při modelování domorodce navigovala – hlavu trochu doprava, sklonit a podobně... Mimo jiné se věnovala natáčení domorodé hudby na drátový magnetofon značky Webster. Celkem nahrála dvanáct a půl hodiny hudby.

Mezitím se v Československu dostali k moci komunisté a manželé zde přišli o všechno a nemohli se vrátit. Situaci navíc zkomplikovala trochu kuriózní příhoda, která zní jako z nějakého filmu:

Manželé v průběhu cesty posílali bedny s materiálem do belgické části Konga, kde vypálené plastiky vyvolaly u černochoů vzpouru. Z běsnícího davu Irenu Foitovou zachránila jedna Američanka, kdy lidé v davu na ní volali: „Mitumbula, mitumbula!“ (Lidožrout!). Koho by napadlo, že domorodci budou považovat sochařovy práce za skutečné odříznuté hlavy! Bylo to však velmi vážné. Manželé byli obviněni z šíření myšlenky komunistického režimu a snahy podnítit černochoy ke vzpouře. Úředníci chtěli po Foitových podepsat prohlášení, ve kterém by se přiznali, a poté by je deportovali jako viníky do Československa. To samozřejmě odmítli.

Po nepřijemnostech v belgickém Kongu se dostali na sedm měsíců do izolace v buši, kde přežívali v malé vojenské chajdě pod přísným dohledem policistů. Jednou se za nimi zastavil konzul československé ambasády s žádostí, aby mu vydali pasy, že jim je v Československu prodlouží. Dopadlo to tak, že už nikdy neviděli ani konzula ani pasy. Cesta, původně plánovaná na osm měsíců, se nakonec protáhla na čtyřiařadacet let.

Kontakt s rodinou v Československu udržovali dopisy. Jejich dcera, které bylo osm let, když odjížděli na „roční“ cestu do Afriky, žila v Československu s prarodiči a setkání s rodiči jí bylo umožněno až po dvaceti letech, v době pražského jara, kdy jí bylo povoleno přiletět do Keni, kde Foitovi žili.

V Nairobi působil F. V. Foit jako profesor na Kenyata College. Stal se tak učitelem řady mladých afrických výtvarníků. V 70. letech požádali Foitovi o přesídlení do tehdejší Jugoslávie, které jim bylo umožněno díky značnému věhlasu a především množství sbírek, které slíbili Jugoslávii darovat. Ještě před převozem sbírek a uspořádáním výstavy však F. V. Foit v Jugoslávii zahynul při automobilové nehodě v roce 1971.

Irena Foitová žila dlouhá léta ve slovinské Velenji, kde uspořádala africkou sbírku a práce manžela. Dnes je vše vystavené na tamním hradě. Po pádu železné opony, v roce 1989, získala zpět své československé občanství, ale definitivně se do Telče vrátila v roce 1995 a zde žila až do svých 92 let. Zemřela v jihlavské nemocnici 24. července 2005.

Helena Grycová Benešová

Hrad Roštejn v letních měsících

Sezona na hradě se pomalu dostává do své hlavní fáze a stejně jako v předchozích letech bude běžný provoz Roštejna doplněn i několika zajímavými kulturními akcemi. Léto naplno odstartuje již o prvním prázdninovém víkendu (1. a 2. července), kdy proběhnou divadelní prohlídky nazvané *Svatební zvony Pánů zlaté růže*. Ty zavedou návštěvníky do doby těsně po založení hradu, tedy do průběhu 14. století, a spolu s několika desítkami kostýmovaných herců z Divadelního spolku Karla Čapka Třešť jim umožní poznat ne jeden středověký svatební zvyk.

V druhé polovině července se mohou návštěvníci těšit na populární netradiční prohlídku z cyklu *Putování po projektech*, která se odehraje ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj již potřetí a tentokrát bude věnována edukačním programům na hradě jako možnosti, jak se netradičně seznamovat s kulturním a přírodním dědictvím. V srpnu bude potom nejvýznamnější akcí již tradiční *Jazz na Roštejně*, který se odehraje v neděli 20. srpna od 14 hodin na předhradí. Vystoupí Jazzband ZUŠ Třešť, Sebranka jazz orchestra, Tonda

Vidlák Quartet, Mr. Lovo a The Kuh Trio & Irena Nosková (Edi Kohldorfer, František Uhlíř, Jaromír Helešic). Vstupenky bude možné zakoupit v předprodejích za 300 Kč nebo na místě za 350 Kč. Podrobnější informace jsou k dispozici na webových stránkách hradu. Mimo těchto velkých kulturních akcí se bude možné v létě setkávat i s menšími nezaplatnými vystoupeními na nádvoří – konkrétně o červencových státních svátcích s historickými tanci (v průběhu celého dne vždy těsně po celé hodiny), každou neděli před polednem s vystoupením harfistky Martiny Fryčové a počátkem srpna s koncertem kapely *Parta starýho Hrouze*. Všechna tato vystoupení se odehrají pouze v případě příznivého počasí. V obou prázdninových měsících bude hrad rovněž zapojen do velké prázdninové soutěže České televize – *Konec telky?!* Podrobnosti již brzy na hradních sociálních sítích nebo na stránkách České televize. Věříme, že si v bohatém kulturním programu každý najde to své a že se s vámi na Roštejně v létě uvidíme.

Text a foto Kateřina Rozinková

Obrazy / fotografie Josefa Prodělala

Autor se narodil 15. listopadu 1947 ve Vacenovicích u Jaroměřic nad Rokytnou, zde žije a také tvoří. Fotografuje málo, vzdal se profesních reportáží, ale produktovou a portrétní fotografii ve vlastním atelieru včetně designu dělá stále. Od svých fotografických začátků v ZŠ přes zemědělství, ofsetovou tiskařinu, informatiku se dostal k profesi fotografa, absolvoval Institut výtvarné fotografie v Brně. Je členem Spolku výtvarných umělců Vysočiny v Jihlavě.

Jeho volná fotografická tvorba má velmi široký záběr, od cyklu *Zemědělství* přes *Portrét*, *Fauna*, *Architektura*, *Krajina*, *Koně*, *Macro fotografie* (hlavně detaily květin), *Podobenství*, *Žena* a ještě další.

Tady vystavuje cyklus *Obrazy*, jsou to fotografie upravené některou fotografickou technikou. Základem je vždy realistická fotografie, autor se snaží o to, aby na diváka zapůsobil silný obsah, forma je na místě druhém.

Má přes 130 výstav včetně čtyř zahraničních. Svými fotografiemi přispěl do 40 knih a brožur, fotografická kniha *Živá krása přírody* je jeho autorská. Je držitelem 37 diplomů a jiných ocenění z fotografických soutěží.

Pavel Bezděčka

19. století – století sirkáren v Čechách a na Moravě

O výrobě zápalek v Třešti se poprvé mluví v roce 1843, kdy se v úmrtní knize u zemřelého dítěte jako otec uvádí Josef Kohler, chemik sirkárny. Tento údaj nasvědčuje tomu, že v uvedeném roce už musela existovat továrna na výrobu zápalek a zápalkových hubek. Majitelem první továrny, která sídlila v domech č. 12 a 75, byl turecký Žid Samuel de Mayo. Jeho továrna k výrobě zápalné části nepochybně používala síru a bílý fosfor. Byla vybavena stroji na loupání, sekání a řezání dřeva, které poháněl parní stroj se setrvačnickem. Po otci živnost převzal syn Karel a po jeho úmrtí byly v roce 1853 stroje z továrny odprodány.

Mnohem známějším výrobcem zápalek v Třešti byl Moritz Meissner, který měl úspěch nejen v Rakousku, ale vyvážel i na Balkán a do mnoha dalších evropských států. Zápalky z této továrny putovaly dokonce i do Číny. Cizojazyčné nápisy na nálepkách dokládají, kde všude bylo možné škrtnout si zápalnou vyrobenou v Třešti. Určitou dobu se výrobě zápalek věnoval i Jakub Oplat, později jeho provozovny převzal M. Meissner. Třeštská sirkárna se v roce 1906 stala součástí sirkářského monopolu Solo Vídeň a z důvodu centralizace výroby byla v roce 1924 zrušena.

Výrobě zápalek se v muzejních expozicích věnujeme podrobně, představovala totiž asi sto let velmi důležitý zdroj obživy pro řadu místních obyvatel. Vzhledu a estetické stránce zá-

palkových krabiček se kdysi věnovala velká pozornost, proto se stali tito veskrze praktičtí pomocníci v domácnosti zároveň i vyhledávaným sběratelským předmětem. Mnoho třeštských historických zápalkových krabiček mají sběratelé z řad Českého filumenistického svazu a také zahraniční sběratelé. Výstava, kterou jsme připravili ve spolupráci s filumenisty, potrvá od 10. června do 9. září 2023 a představí řadu méně známých nálepek a zápalkových krabiček pocházejících z továren v Třešti.

Text Milina Matulová, foto Dana Oberreiterová

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Třešť
a Český filumenistický svaz, z. s.

19. století – století sirkáren v Čechách a na Moravě

výstava zápalkových nálepek
10. 6. 2023 – 9. 9. 2023
Schumpeterův dům
otevřeno denně kromě pondělí

Inspirace z Vysočiny

Do dvou krásných výstavních sálů v pobočce našeho muzea v Telči připravujeme na konec léta kolektivní výstavu Spolku výtvarných umělců Vysočiny s názvem *Inspirace z Vysočiny*.

Spolek výtvarných umělců Vysočiny je členem Unie výtvarných umělců ČR a jejím prostřednictvím i celosvětové organizace výtvarných umělců IAA/AIAP (UNESCO) a celostátní Rady uměleckých obcí ČR. Je dobrovolnou výběrovou organizací sdružující výtvarné umělce a teoretiky. Původně vznikl pod názvem Sdružení výtvarných umělců Vysočiny počátkem roku 1990 jako spolek umělců působících v regionu Českomoravské vrchoviny zahrnující okresy Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou,

Havlíčkův Brod a Pelhřimov. Po roce činnosti došlo k osamostatnění žďárských výtvarníků, kteří založili Klub výtvarných umělců Horácka.

Zastoupení členů SVUV v různých oblastech výtvarné tvorby je různorodé a pestré, někteří z výtvarníků se profilují i ve více oblastech, jako jsou: kresba, malba, grafika, koláže, fotografie, design, sochařství a umělecké kovářství. Výstava, kterou připravujeme na dny 31. srpna až 8 října 2023, bude tedy velmi pestrá a zajímavá.

Pavel Bezděčka

Jak šel čas

V pátek 26. května 2023 jsme v Telči, v pobočce Muzea Vysočiny Jihlava, nainstalovali výstavu fotografií Jindřicha Štreita s názvem *Jak šel čas*. Instalace byla náročná, ale povedla se. Dva sály plné velkoformátových fotografií se nesmírně líbily nejen šedesátí účastníkům následující vernisáže, ale i autorovi, což pro mne byla největší odměna. Děkuji kolegům, kteří mi s instalací technicky pomohli, a také děkuji redaktorovi *Jihlavských listů* Jiřímu Varhaníkovi, který o vernisáži, výstavě a autorovi v následujícím týdnu publikoval dva pěkné příspěvky.

Pedagog Institutu tvůrčí fotografie prof. Jindřich Štreit (*1946) je světově uznávaný český dokumentární fotograf, pedagog, kurátor a organizátor kulturního života. Celý život se zaměřuje na dokumentování života na venkově a na obyvatele českých vesnic. Středem jeho zájmu je obyčejný život na venkově. Mimo to se věnoval tématu zemědělství, těžké práci v továrnách a také mnoha sociálním tématům. U nás i v zahraničí zpracoval slavné fotografické cykly věnované vězňům, lidem drogově závislým, nevidomým či jinak handicapovaným. Další jeho projekty se týkají starých lidí, pracovníků ve zdravotnictví, cizinců, kuřáků nebo bezdomovců. Mimo to se celoživotně věnuje i sakrálním tématům.

Všemi jeho projekty se prolíná sociální problematika, obyčejní lidé, žijící z různých důvodů na okraji společnosti. Jindřich Štreit chce svým osobním prostým pojetím oslovit širokou veřejnost, která může přispět ke zlepšení životních podmínek těch sociálně slabších.

Štreitovy fotografie jsou chápány jako umělecký dokument, který je založen na otevření srdce autora lidem, které zachycuje. Citlivě využívá světlo, kompozici a další výtvarné prostředky, aby předal myšlenku. V souhrnu ale musí být vše tak

nenápadné, aby si divák ani neuvědomoval estetickou stránku jeho fotografií.

Štreit se věnuje dlouhodobým projektům trvajícím měsíce, roky i celá desetiletí. Na místa se opakovaně vrací a fotografie pořizuje znovu a znovu. Vždy se snaží, aby nikoho na fotografiích nepoňžoval, nedegradoval a nedotkl se ho. Sám k tomu říká: „I když někoho fotografuji, jak žije v marasmu, chci najít jiskřičku toho pozitivního. Moc bych chtěl, aby si pak diváci řekli, že život má vždycky řešení, že to není na mašli. Kdyby to tak bylo, udělal jsem kus práce.“

Výstava *Jak šel čas* představuje Štreitovy fotografie venkova od 80. let minulého století do současnosti. Část zde vystavených fotografií jsou jeho klasicky známé oceňované snímky, část fotografií je zde však vystavena poprvé. K tomuto souboru autor sdělil: „Zajímá mne obyčejný život. Život vesnice. To považuji za nejdůležitější.“

Jindřich Štreit je nesmírně plodný autor. Výstava *Jak šel čas* je jeho 1533. samostatnou výstavou a mimo to vystavoval u nás i v zahraničí na řadě kolektivních výstav. Také je třeba zmínit, že vydal více než 60 knih a přes 300 katalogů.

Kdo jste výstavu Jindřicha Štreita v Telči dosud nenavštívili, máte možnost tak učinit až do 9. července 2023. Při té příležitosti si můžete ve vedlejší budově prohlédnout velkou přírodopisnou expozici, kterou jsme věnovali rašeliništím Vysočiny.

Pavel Bezděčka, kurátor výstavy

Medvídek Mlsounek • Ведмедик Ласунчик

Koncem dubna 2023 spatřila světlo světa druhá česko-ukrajinská knížka pro děti, kterou vydalo Muzeum Vysočiny Jihlava. Spoluvydavatelem je Spolek výtvarných umělců Vysočiny. Kniha je brožovaná, příčného formátu A5, celobarevný tisk na křídě a má 176 stran. Dvojjazyčný obsah je řešen zrcadlově.

Jedná se o pozitivně laděný pohádkový příběh malého medvídky rozepsaný v devatenácti kapitolách. V deseti z nich medvídek, jeho maminka, ale třeba i veverka, jezevec, žáby atd. zpívají a na konci knihy je zařazen zpěvník, kde jsou u textů noty a kytarové akordy.

Knížku ilustrovala Barka Zichová z Prahy a do ukrajinštiny ji přeložila Ksenia Zaščepkina.

Základní část financí na grafiku a tisk knihy jsme získali z benefiční výstavy, kterou koncem minulého roku v budově Muzea Vysočiny Jihlava zorganizoval Spolek výtvarných umělců Vysočiny. Výstava, do níž kromě členů spolku

přispěli svými výtvarnými díly i další umělci napříč republikou, byla hodně navštěvovaná a prodejem výtvarných děl jsme získali 62 tisíc korun. Další finanční prostředky poskytlo Muzeum

Vysočiny Jihlava a zejména Kraj Vysočina. Celkem bylo vytištěno téměř tisíc publikací, které jsou neprodejně a zmíněné instituce je distribuují do ukrajinských center, knihoven, charitních spolků a dalších míst, kde pečují o ukrajinské maminky s dětmi. Dále jsou knížky poskytovány školám a školkám, v nichž se ukrajinské děti učí, a do nemocnic, kde se léčí. Část výtisků již doputovalo i na Ukrajinu do tamních škol, kde se vyučuje čeština jako nepovinný jazyk.

Věřím, že tato druhá česko-ukrajinská knížka bude další dobrou učebnicí češtiny pro ukrajinské rodiny s dětmi a snad také poslouží i našim dětem či dospělým k poznání ukrajinštiny.

Pavel Bezděčka, autor

Desková hra 50 odstínů Českomoravské vrchoviny

Muzeum Vysočiny Jihlava vytvořilo ve spolupráci se ZŠ Seifertova unikátní autorskou deskovou hru. Skupina sedmnácti devátáků vyvíjela celý školní rok deskovou hru věnovanou přírodě Českomoravské vrchoviny.

Pod vedením projektové lektorky a učitelky Soni Daňkové začala hra vznikat v září 2022 v předmětu Přírodovědné bádání. Od začátku byla hra pracovníě nazývána Českomoravská vrchovina. Padesáté výročí školy, neobvyklá hrací kostka, určité počty karet a další souvislosti daly nakonec vzniknout opravdu nápadnému názvu.

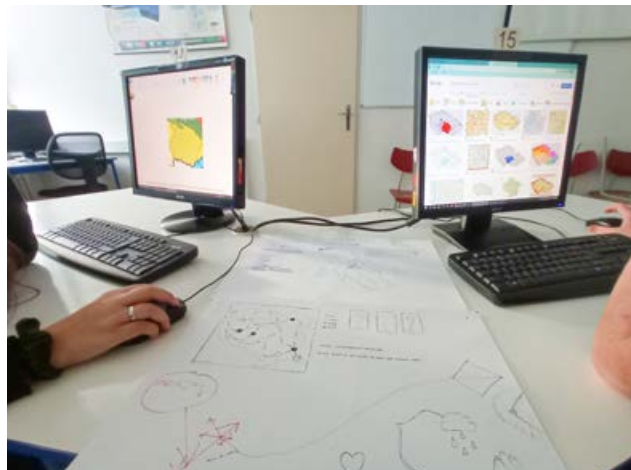
Na samotném začátku proběhl brainstorming, na který navazovala skupinová práce. Žáci během ní vytvořili několik návrhů, které následně prezentovali ostatním. Společnou diskuzí se shodli na základní vizi. V říjnu byl koncept a cíl hry na světě. V listopadu se žáci převážně vzdělávali. Navštívili Městskou knihovnu Jihlava, kde hledali informace o Českomoravské vrchovině s přírodopisným a zeměpisným zaměřením. Dále žáci absolvovali přednášku Kláry Bezděčkové v Muzeu Vysočiny Jihlava, díky které se dozvěděli mnohé o fauně a flóře Českomoravské vrchoviny. Poté začali se zpracováváním informací pro vytvoření tázacích karet a přípravou grafické podoby hry. V lednu se žáci opět vzdělávali, tentokrát s Romanem Veselským ze žďárského gymnázia, který hravou formou předal žákům geografické poznatky. Oba přednášející také pomohli s faktickou správností obsahu hry.

Další fázi tvorby hry zahájil Petr Janovský, který žáky uvedl do světa 3D tisku. Odborník nejen na 3D tisk ukázal žákům způsob výroby. Podle jejich návrhů vytvořil originální modely figurek, připravil hrací kostku a vše vytiskl. Také žáky pozval do svého království a představil jim CNC frézování. Grafička Hana Matoušková bravurně zpracovala návrhy žáků, přičemž zapojila vlastní invenci. Podle záměru tvůrců graficky připravila herní plán, hrací karty, polepy na krabice a pravidla. Finální práce v podobě četných oprav a úprav řešila lektorka spolu s grafičkou.

Na začátku dubna proběhly sehrávky ve škole s žáky osmých a devátých tříd, s dalšími kamarády i rodinnými příslušníky. Hra, v pracovní verzi, byla představena veřejnosti během dne ote-

vřených dveří školy. Ohlasy na hru byly výborné a pochvalné.

Hra je určená žákům druhého stupně i dospělým, kteří se mohou inspirovat na výlety, pobavit se, něco se naučit či si připomenout, co už ví. Kdo by si hru chtěl zahrát, může si ji od září vypůjčit v Městské knihovně Jihlava nebo se v srpnu vydat na telčskou pobočku Muzea Vysočiny Jihlava, kde hru v rámci doprovodného programu Prázdnin v Telči představí sama lektorka. Po prázdninách proběhne distribuce hry. Hra se dostane do vybraných knihoven a škol. Dále bude využívána i pro potřeby muzejní edukace.

Celý projekt držel v rukou projektový manažer a edukátor Miloš Podařil z Muzea Vysočiny Jihlava. Projekt tvorby přírodovědné autorské deskové hry byl finančně podpořen Statutárním městem Jihlava.

Závěrem je třeba vyzdvihnout fakt, že i když vývoj hry trval desítky hodin a stál tvůrce hodně sil, tak všem zúčastněným přinesl spoustu zkušeností, zážitků a radosti.

Soňa Daňková, Miloš Podařil, foto Miloš Podařil

Co je nového ve starém špitále

V minulém čísle Museum Factum jsme informovali o otevření nového působiště pobočky našeho muzea v budově někdejšího špitálu a později domova pro seniory na Starém městě v Telči. Dnes můžeme s velkou radostí konstatovat, že se start podařil. Černé předpovědi se naštěstí nenaplnují a navzdory umístění pobočky na kraji města si k nám nachází cestu čím dál více návštěvníků. V Telči to zkrátka žije.

Hned při dubnovém zahájení provozu pobočky tu byla spolu s dlouhodobou výstavou *Křehká krása rašelinišť*, ze které se

budeme těšit nejméně pět let, otevřena i krátkodobá výstava kovových plastik uměleckého kováře Davida Habermanna a obrazů malíře Petra Mirčeva, nazvaná *Pěšáci umění*. Tu v květnu vystřídala výstava velkoformátových fotografií významného českého fotografa Jindřicha Štreita *Jak šel čas*. Vernisáže obou výstav se konaly za účasti autorů.

Uspořádali jsme i řadu jednodenních akcí. Patřil k nim např. *Den otevřených dveří* s ukázkami kovářské práce Davida Habermanna přímo u výhně a dílničkami pro děti, *Den Země* se spoustou her a soutěží nebo *Muzejní noc* s přednáškou Filipa Hrušky *Za sovami k Javořici*, koncertem skupiny *All the fallen notes* a autorským čtením pohádky na dobrou noc Pavla Bezděčky. Součástí všech uvedených počinů byly samozřejmě komentované prohlídky muzea.

Začala také tradiční pondělní vzdělávací setkávání. V dubnu se konala přednáška ředitele muzea Karla Malého *Svět pod námi aneb geologie Českomoravské vrchoviny*, v květnu přiblížila muzejní zooložka Klára Bezděčková neprávem opovrhované živočichy v přednášce *Nenávidění miláčkové*. Předprázdninový cyklus uzavřel botanik muzea Jiří Juříčka přednáškou *Nejzácnější rostliny Jihlavska*.

Děni v telčském muzeu ovšem se školním rokem nekončí. Co chystáme na prázdniny? Nechte se překvapit a sledujte média a naše sociální síť. A pokud vás něco zaujme, neváhejte a přijďte. Už se na vás moc těšíme!

Text Klára Bezděčková, foto Pavel Bezděčka

Úspěšná Melánie

Ve dnech 6. až 8. června 2023 se v Muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, což je příspěvková organizace Ministerstva kultury České republiky, konal již 25. ročník přehlídky muzejních filmů – *MUSAIONfilm*.

Muzejní film není označení žánrové, nýbrž účelové. Je chápán jako nástroj muzejní práce (výzkum, dokumentace) či nástroj prezentace (součást expozice, výstavy nebo prezentace muzejní činnosti) a nebo je film součástí muzejních sbírek (archivní film).

Letos bylo možné zhlédnout 44 soutěžních filmů, z nichž mnohé vznikly jako profesionální televizní film o muzeu či film vytvořený jinou ne-muzejní profesionální produkcí pro muzeum. Pouze 15 snímků bylo vytvořeno muzejníky v muzeu. Sem patřil i snímek *Křemešnická pouť* od kolegů z Muzea Vysočiny v Třebíči. Všechny filmy hodnotila desetičlenná odborná porota, které předsedal prof. Rudolf Adler, režisér a pedagog KDT FAMU. Kromě pěti hlavních cen udělila letošní porota osm čest-

ných uznání, mezi nimi i *Čestné uznání pro Kláru Bezděčkovou za atraktivní ztvárnění entomologického námětu ve filmu Melánie – Příběh královny*. Klárka tak perfektně reprezentovala naše muzeum. Její osmi minutový amatérský film porotu opravdu zaujal a potěšil, jak vyplynulo z rozpravy porotců následující ihned po projekci filmu. Porotci velmi oceňovali i skutečnost, že Klárka byla nejen autorkou námětu a scénáře, ale celý film natočila, sestříhala, ozvučila a samozřejmě režírovala. Prostě one woman show!

Ještě vám prozradím, že Melánie je mladá mravenčí samička druhu *Lasius niger*. Je to budoucí královna, která se vylíhla na dvorku muzea, a jejím hlavním úkolem je založit si vlastní mraveniště. Vyprávění, které zní trochu jako pohádka, je ve skutečnosti drama, jež zažívají ti nejmenší tvorové žijící v naší bezprostřední blízkosti. Nebezpečné chvíle na muzejním dvorku Melánie zvládne a odletí do parku Heulos. I zde unikne různým nástrahám a predátorům a nakonec najde to správné místo k založení mraveniště.

Zeptal jsem se Klárky na její pocity a dojmy nejen z natáčení a výroby jejího prvního filmu, ale i z *Musaionfilmu* a čestného uznání:

„Námět filmu jsem měla v hlavě už několik let. Když jsem v roce 2022 zaznamenala na sociálních sítích, že My Street Films hledají nová témata, poslala jsem jej a byla vybrána pro natočení krátkého filmu. Hlavní motivací pro mě byla touha ukázat, že i ti nejmenší tvorové, kteří žijí v naší blízkosti, aniž by si jich většina lidí povšimla, jsou zvířata jako kterákoliv jiná, třeba jako šelmy nebo velcí kopytníci, že prožívají svá životní dramata a že si zaslouží naši pozornost. I když jsem tušila, že to bude práce nelehká, její náročnost předčila všechna má očekávání a chvílemi jsem měla pocit, že natočit hraný dokument o hmyzu je prostě nemožné. Proto je asi toto téma v kinematografii tak ojedinělé. Zkušenost to ale byla ohromná a s radostí podotýkám, že při natáčení nezahynul ani jediný živočich. A na léto s Melánií vzpomínám pořád moc ráda!“

Text a foto Pavel Bezděčka

Červení ježci

Landscape Festival je multioborový projekt, který se každoročně odehrává v některém z měst po celé České republice a jehož hlavním cílem je podnítit diskuzi o kvalitě městské krajiny a významu krajinářské architektury ve vztahu k současné architektuře, umění a veřejnému prostoru. Dějištěm letošního 11. ročníku se stala Jihlava.

Festival může být podle organizátorů i příležitostí prosadit různá aktuální témata, jako je třeba kvalita veřejných prostranství, biodiverzita nebo adaptace na změnu klimatu. Zároveň si klade za úkol propojovat místní kulturní instituce, ať už v roli pořadatelů nebo jinou formou.

S malinkou pomyslnou troškou do mlýna přišlo i naše muzeum. Když mě oslovil náš přední výtvarný umělec Jiří Kovanda s dotazem, jestli bych mohla jako muzejní zooložka napsat pár řádků o ježcích k jeho instalaci *Dva červení ježci*, umístěné v oknech bývalé radniční restaurace, neváhala jsem ani chvíli. Možnost zapojit se, byť i pranepatrně, do tak prestižní akce, jakou *Landscape Festival* rozhodně je, nepřichází každý den.

Teprve při psaní jsem si plně uvědomila, jak úžasná je to věc, že si Jihlava už někdy ve 14. století zvolila mezi tehdy poněkud mainstreamovými lvy, orlicemi a dalšími majestátními predátory jako heraldické zvíře právě malého bodlinateho hmyzožravce. Zakousla jsem se do tématu a kolegové z různých oddělení našeho muzea, ba i z archivu, trpělivě hledali, tu sken cechovního praporce nebo iniciály z Gelnhausenova kodexu, tu fotografii znaku na radnici. Za to jim patří veliký dík.

Dílo bylo dokončeno, text byl sepsán a i s obrázky odevzdán, ale ježek mou hlavu ne a ne opustit. Vždyť se tam ne-

vešla spousta zajímavých informací a další nepochybně čekají v knihovnách a archivech. Korunu tomu ovšem nasadil asi tři dny po zahájení festivalu jeden ježek západní (*Erinaceus europaeus*), který se zcela nečekaně, poprvé co pamatují, objevil v noci na dvorečku našeho muzea (foto). Zřejmě aby mi osobně připomněl naléhavost problematiky. Taková událost otřese i zarytým skeptikem. Budu se proto muset ještě nějakou dobu těm našim bodlinatejším hrdinům věnovat. A určitě na ně dojde i na stránkách některého z dalších čísel *Museum Factum*.

Text a foto Klára Bezděčková

Muzejní akademie úspěšně završila druhý semestr

V červnu skončil již druhý semestr Muzejní akademie, jehož koordinaci zajišťovala muzejní edukátorka Renata Kremláčková. Jde o projekt, který vytváří unikátní prostor pro neformální, avšak systematické vzdělávání a další osobnostní rozvoj zejména u seniorů (oficiální věkové omezení pro účast na projektu však neexistuje). Projekt má svými obrysy navodit intelektuálně atraktivní prostředí vysokoškolských přednášek, cvičení a akademických diskusí. Účastníci se zapisují do tematicky orientovaných kurzů vedených odborníky v podobě odborných zaměstnanců muzea, případně smluvních externích lektorů. Každý kurz je přitom složen z minimálně čtyř na sebe navazujících tematických přednášek nebo cvičení. Obsah kurzů přitom vedle tematického vzdělávání více či méně cílí i na posilování širšího kulturního povědomí účastníků kurzu o městě Jihlavě a o jihlavském regionu.

Posluchačsky nejatraktivnějším kurzem uplynulého semestru byla *Abeceda návštěvníka památek* vedená kastelánkou hradu Roštejn PhDr. Kateřinou Rozinkovou. Kurz připravil všechny své účastníky coby návštěvníky památek, muzeí a galerií na hlubší průnik do názvosloví a zajímavostí pojících se s jednotlivými slohy, obdobími nebo uměleckými směry.

Téma archeologie a historie v uplynulém semestru posluchačům přiblížil Mgr. Aleš Hoch, Ph.D., s kurzem *Archeologie: Život ve středověku*. Kurz se zaměřil na běžný denní cyklus člověka žijícího v různých typech sociálního a kulturního prostředí v období vrcholného až pozdního středověku. V jeho rámci byl nastíněn základní vývoj dobových sídelních areálů, stav přírodního prostředí a využívání krajiny člověkem, dále byly představeny rozličné formy práce a povinnosti, možnosti trávení volného času či konkrétní archeologické nálezy předmětů, které středověkého člověka obklopovaly.

Již tradičním tématem Muzejní akademie je kurz nazvaný *Příroda Českomoravské vrchoviny* vedený zoologem Pavlem Bezděčkou. Kurz byl zaměřen na poznávání přírodních hodnot Českomoravské vrchoviny. Cyklus přednášek a besed se věnoval především významným přírodním lokalitám Českomoravské vrchoviny, nejdůležitějším skupinám rostlin a živočichů a také principům státní ochrany přírody. V rámci kurzu se účastníci seznámili se základními metodami práce přírodovědců nejrůznějších oborů i s prací muzejních zoologů a botaniků.

Druhý semestr Muzejní akademie přinesl i kurz *Astronomie* vedený Ing. Milošem Podařilem. Kurz byl tentokrát poskládan z několika příběhů o hledání odpovědí na odvěké otázky ležící v trojúhelníku mezi lidmi, nebem a zemí. V rámci kurzu účastníci zaměřili svou pozornost na základní prvky astronomie jako například otázky měření vzdáleností ve vesmíru nebo orientace na obloze, ale stejně tak přinesl i představení několika nepříliš známých souvisejících historických skutečností, které se přičinily o to, že se astronomie stala jedním ze zřejmě nejzásadnějších (nejen) přírodovědných oborů.

Novinkou uplynulého semestru byly velmi populární *Procházky po Jihlavě* vedené muzejní lektorkou Renatou Kremláčkovou, DiS. Během několika procházek centrem a nejbližším okolím města se účastníci postupně seznámili s historií Jihlavy.

Dozvěděli se přitom mnoho informací o jihlavských pověstech, které s městem souvisí, a získali také mnoho informací týkajících se architektonického vývoje města.

Do jarní Muzejní akademie se zapsala téměř stovka individuálních posluchačů a bylo zrealizováno celkem 25 setkání. Pokud bychom sečetli celkovou návštěvnost všech kurzů, dostali bychom se k hodnotě více než 700 návštěv.

Vzhledem k tomu, že Muzejní akademie se těší velkému zájmu veřejnosti, právě připravujeme již třetí semestr, který bude v Muzeu Vysočiny Jihlava probíhat během podzimu 2023. Podrobnější informace a přihlášky budou k dispozici na muzejním webu mvji.cz/ma/. Případné doplňující informace poskytne koordinátor podzimní Muzejní akademie Miloš Podařil (podaril@mvji.cz), případně edukátorka Alexandra Šterbová (sterbova@mvji.cz).

Text a foto Miloš Podařil

Záhada jihlavského podzemí

V úterý 13. června 2023 byla v objektu Jihlavského podzemí (ul. Hluboká 1, Jihlava) představena a do života uvedena knížka *Záhada jihlavského podzemí aneb Čí rozmar prožíváme?* autorů Jary Svrčkové (Zimolové) a Pavla Bezděčky. Jedná se o druhé, výrazně přepracované vydání (to první napsala Jara Svrčková před dvaceti pěti lety, tedy již v roce 1998).

Na 76 stranách se čtenář stane součástí skupin návštěvníků jihlavského podzemí i týmů, které se snažily odborně a technicky přijít na kloub záhadám, které tyto prostory proslavily. Najde zde i technické dokumenty a nákresy a dopisy některých záhadologů. Mimo to zde autorka v řadě vstupů otevírá čtenářům

svou mysl i duši reagující na průběžný děj. Z tohoto důvodu si dovoluji charakterizovat toto dílo jako „mystický dokument“.

Knížku můžete zakoupit v Jihlavském podzemí a po otevření našeho muzea i na zdejší pokladně.

Pavel Bezděčka

Přednáška o botách 5. června 2023

Koncem loňského roku jsme byli osloveni badateli z Akademie věd v souvislosti s jejich výzkumem továren na obuv v našem regionu na přelomu 19. a 20. století. Vyhledali a poskytli jsme jim materiály, které odpovídaly oblasti jejich výzkumu, a představili rovněž historické fotografie a sbírkové předměty z depozitáře textilu. O problematice hovořili pánové velmi zasvěceně a zajímavě, což vedlo k úvaze, že by to mohlo být přitažlivé i pro veřejnost, a tak jsme se poměrně rychle domluvili na přednášce v muzeu. Ujal se jí docent PhDr. Martin Jemelka, Ph.D., jenž působí na Oddělení moderních sociálních a kulturních dějin v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR a je vedoucím výzkumného týmu Transformace státu a společnosti v hospodářské a sociální perspektivě.

Svou přednášku nazval *Boty do tance i do roboty. A do války*. Přiblížil v ní historické souvislosti nejen ve vývoji výroby obuvi, ale zmínil také další okolnosti z pohledu geografického a so-

ciálního. Přednáška byla sestavená přímo pro Jihlavu, proto kromě obecných zazněly i konkrétní informace o jihlavských továrnách, které patřily do jednoho z center výroby obuvi na Českomoravské vrchovině koncem 19. a počátkem 20. století. Během svého vystoupení také vysoce ocenil jeden sbírkový pár obuvi, který byl vybrán k tématu pro ilustraci. Byl to pár pánských kotníčkových kožených bot s dřevěnou podrážkou z roku 1918. Pan docent vysvětlil, proč ve své době patřil k luxusní obuvi, a demonstroval na něm výrobní postupy. Zmínil se i o současné obuvnické produkci, ale ve srovnání s dávnou slávou českých bot to bylo poněkud smutné. Jisté už ale je, že se materiály z jihlavského muzea dostanou do výsledků víceletého výzkumu a že se tedy i v tomto oboru máme čím pyšnit. A také bylo zjevné, že pan docent má své téma a hlavně boty moc rád.

Sylva Pospíchalová

Továrna Humanic (fotoarchiv MVJ)

Továrna Humanic (fotoarchiv MVJ)

foto Sylva Pospíchalová

foto Sylva Pospíchalová

foto Martin Kos

foto Martin Kos

Alexandra Štěrbová je novou muzejní edukátorkou

V průběhu května došlo na propagačně-programovém oddělení Muzea Vysočiny Jihlava ke střídání na pozici edukátorky-lektorky. Stávající edukátorka Renata Kremláčková, DiS., odešla na mateřskou dovolenou a na její místo nastoupila Ing. Alexandra Štěrbová.

Alexandra se narodila v Trenčíně, nyní žije v Dolní Cerekví. Po absolvování gymnázia vystudovala na Fakultě národohospodářské Vysoké školy ekonomické v Praze obor Národní hospodářství, cestovní ruch a hotelový management. Po dobu téměř dvanácti let pak aktivně působila na různých pozicích v oboru cestovního ruchu, kdy zajišťovala přípravu a realizaci pobytů a specializovaných zájezdů na míru. Kromě jiného také působila jako manažerka v oblasti marketingu. Po mateřské dovolené na pár let obor cestovního ruchu opustila a sbírala zkušenosti v oblastech analytiky a ekono-

miky organizací. Ke svému původnímu zaměření se nyní prostřednictvím muzejních edukací opět vrací. Mezi záliby patří především cestování, aktivity s dcerou, zahrada a domácí zvířata.

Vzhledem k aktuální modernizaci expozic a přípravě jejich zářijového otevření pro veřejnost a také pro školní skupiny je nyní před Alexandrou výzva v podobě přípravy a implementace nového programu. Vzhledem k připravované proměně celkového vizuálního stylu muzea bude také zapotřebí věnovat pozornost tvorbě nového muzejního merche a s tím související podoby propagace. I toto jsou témata, na jejichž řešení se bude naše nová kolegyně podílet.

Alexandře v nové pozici přejeme mnoho sil a nadšení a těšíme se na začínající spolupráci.

Text a foto Miloš Podařil

Zlaté pero

Ve sbírkách telčského muzea je zlaté pero, vedené pod číslem Te-15/9. Plnicí pero bylo zakoupené při příležitosti návštěvy prezidenta republiky Tomáše Guarrigua Masaryka v Telči, kterou navštívil 13. června roku 1928. Tímto perem se prezident Masaryk podepsal do městské kroniky a poté bylo pero dáno městskou radou do muzea, kde bylo zařazené do sbírek.

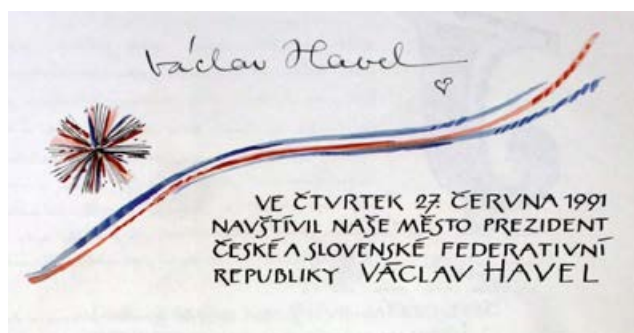
Tím však úkol pera neskončil – pero bylo ještě využito při dalších prezidentských návštěvách města. Konkrétně to bylo 6. července 1946, kdy se perem do kroniky podepsal prezident Edvard Beneš. Další dlouhá léta nebyla komunistickými prezidenty Telč navštívena a pero odpočívalo v depozitáři muzea. Až v roce 1991, konkrétně 27. června, bylo pero zapůjčeno pro prezidenta Václava Havla, který se s ním také podepsal do kroniky města. Po něm navštívil Telč ještě Václav Klaus v květnu

2004 a Miloš Zeman v roce 2015. Také oba tito prezidenti se zlatým perem do kroniky podepsali.

27. července se v Telči bude slavnostně otevírat zámek po dlouhodobé rekonstrukci a při této příležitosti byla oslovena kancelář prezidenta republiky Petra Pavla s žádostí o návštěvu Telče při této události. Pan prezident bude požádán o podpis do kroniky a opět by to mělo být zlatým perem ze sbírek muzea.

V tuto chvíli sice ještě není prezidentská návštěva potvrzena, ale pero je k podpisu připravené a na prezidentskou návštěvu se těšíme.

Helena Grycová Benešová

Eliška Rejčka – Elisabeth – Richenza – Ryksa Elżbieta

V letošním roce uplynulo 700 let od založení starobrněnského kláštera cisterciáček českou a polskou královnou Alžbětou, která vstoupila do českých dějin pod jménem Eliška Rejčka. Při této příležitosti jsme měli možnost se zúčastnit Mezinárodní vědecké konference s názvem *Klášter cisterciáček na Starém Brně a jeho zakladatelka královna Alžběta*, kterou pořádaly Archiv města Brna, Národní památkový ústav a Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity na Nové radnici v Brně ve dnech 22. – 24. května 2023. V návaznosti na konferenci byla počátkem června v Muzeu města Brna na Špilberku otevřena výstava *Eliška Rejčka: Dar středověku*, která prezentuje sedm z devíti zachovalých bohatě iluminovaných rukopisů, jež se z bývalého cisterciáckého kláštera dochovaly do dnešních dnů.

Královna Alžběta se narodila 1. září 1288 velkoknížeti Přemyslu II. Velkopolskému a Rixe Švédské v polské Poznani. Ve svých dvanácti letech v roce 1300 byla provdána za ovdovělého českého krále Václava II., ale korunována českou a polskou královnou byla na Pražském hradě až 26. května 1303. Při té příležitosti přijala jméno Alžběta. Rejčka je zkomoleninou jejího původního jména Ryksa (Richenza). Několik dní po narození dcery Anežky umírá 21. června 1305 Václav II. a po zavraždění Václava III. v roce následujícím je Alžběta znovu provdána za Rudolfa Habsburského. Když po roce manželství při obléhání Horažovic umírá i Rudolf, zůstává Eliška Rejčka s dcerou Anežkou sama, nikoliv však bez prostředků. Po obou zemřelých manželech zdělila jako zástavu pět českých měst Chrudim, Jaroměř, Poličku, Vysoké Mýto a Hradec Králové, kde se i s dcerou usadila. Po příjezdu nového českého krále Jana Lucemburského do Prahy v roce 1310 jej kromě šlechty podpořila i Alžběta, po jejímž boku se stále více začíná objevovat mocný český šlechtic Jindřich z Lipé, který se stal jejím dlouholetým druhem a milencem. Jan Lucemburský Alžbětě vyplatil za věnná města 10 000 hřiven stříbra a někdy po roce 1318 se někdejší královna

Obr. 1: Klášter na Starém Brně

stěhuje na Moravu, kde Jindřich z Lipé zastával úřad zemského hejtmana. V roce 1323 založila Eliška Rejčka na Starém Brně cisterciácký klášter Aula Sanctae Mariae s bazilikou Nanebevzetí Panny Marie (obr. 1), jehož velkými donátory byli Jindřich z Lipé i Jan Lucemburský. Eliška zemřela 18. října 1335 a je pohřbena na čestném místě před oltářem v klášterním chrámu Nanebevzetí Panny Marie (obr. 2).

Hned první den konference jsme byli poučeni profesorem Liborem Janem o nesprávném používání jména Eliška Rejčka pro královnu Alžbětu, neboť ve středověkých písemných pramenech se objevuje vždy buď „Elsbet“ nebo „Elška“. Následovala přednáška o ekonomickém vývoji starobrněnského kláštera ve středověku a promyšleném záměru královny Alžběty při zakládání cisterciáckého kláštera s podporou krále Jana a přítele Jindřicha, jenž byl po své smrti v roce 1329 v klášterním chrámu i pohřben. Zakladatelce se podařilo pomocí směn, koupí a darů vybudovat rozsáhlý majetkový komplex, který mohl směle konkurovat starším velkým moravským klášterním založením, jako byly např. Hradisko u Olomouce, Louka u Znojma či Třebíč. Důležitou součástí klášterního hospodářství byly Hustopeče na jižní Moravě. V okolí městečka se totiž již ve 14. století nacházely patrně nejrozsáhlejší vinohradní hory na Moravě, rozdělené do vinohradních tratí (např. Altenberg), které byly navíc ohodnoceny v celkem třech bonitních skupinách.

Na konferenci vystoupili se svými příspěvky i archeologové Jiří Doležel s tématem zbožné cesty Elišky Rejčky na dolní Rýn v roce 1333 či Petr Vachůt s problematikou církevních staveb na dnešním Mendlově náměstí před postavením kláštera. Posledně jmenovaný se ujal i archeologické komentované prohlídky přímo v areálu kláštera, kde se mu podařilo velmi názorně představit půdorysy zaniklých staveb (obr. 3). Prostor u brodu přes řeku Svratku byl osídlen už v době slovanské, v mladohradištním období (10.–11. století) zde vyrostla kamenná rotunda o průměru 7,5 m a na jejím místě byl kolem roku 1200 vybudován nový románský kostelík s pravouhlým presbytářem zasvěcený Panně Marii. Kolem obou sakrálních staveb se pohřbívalo, ale jak už to u středověkých pohřbů bývá, dochovalo se jen málo hrobové výbavy, podle níž lze jednotlivé hroby datovat. Výjimku představuje jeden z posledních pohřbů, jedinec svírající v pravé ruce stříbrný parvus ze 14. století, který symbolizuje zaplacení cestovního poplatku na cestě do záhrobí. Nejmladší stavbou odhalenou archeologickým výzkumem byl gotický kostel Panny Marie postavený na půdorysu latinského kříže s polygonálním závěrem. Ve 20. letech 14. století pak v jeho bezprostřední blízkosti vyrůstá nový velkolepý chrám Nanebevzetí Panny Marie.

Obr. 2: Místo uložení Elišky Rejčky do hrobu v kostele Nanebevzetí Panny Marie

Stavebně – historický vývoj starobrněnského kláštera s bazilikou Nanebevzetí Panny Marie, postavenou z cihel, detailně pojal umělovědec z Masarykovy univerzity Aleš Flídr (obr. 4), jenž se věnoval i srovnání cisterciáckých klášterů Aula sanctae Mariae s klášterem Porta coeli v Předklášteří u Tišnova, který mimo jiné držel statky také v okolí Jihlavy ve 30. letech 13. století. Charakteristické architektonické prvky v podobě cihlových zdí či zadržek nachází Aleš Flídr v rámci svých stavebně – historických průzkumů kromě tišnovského kláštera také na Vysočině v bývalém cisterciáckém klášteře ve Žďáru nad Sázavou.

Součástí komentovaných prohlídek bývalého kláštera cisterciáček v Brně byla i návštěva knihovny a obrazové galerie současného augustiniánského kláštera, respektive Opatství svatého Tomáše, které bylo v listopadu 2022 s účinností od 1. července 2023 prohlášeno národní kulturní památkou. Bezpochyby nejcenějším obrazem, kvůli kterému stojí zato expozici navštívit, je plátno Petra Paula Rubense zobrazující sv. Augustina na břehu moře (obr. 5). Světec se sklání k chlapci, který se k němu natáčí s mušlí v pravé ruce. Celý výjev symbolizuje snahu sv. Augustina pochopit problematiku Nejsvětější Trojice – ústí dítěte zde promlouvá sám Bůh: „Augustine, Augustine, dříve já přeliji lasturou celé moře do tohoto důlku, než ty porozumíš tajemství Nejsvětější Trojice.“

Materiální potravu posléze zajistili pracovníci NPÚ Brno v nově postaveném tzv. skleníku Johanna Gregora Mendla (obr. 6), na jehož místě byl v rámci projektu obnovy tzv. Mendlova skleníku prováděn archeologický výzkum v roce 2021 (obr. 7).

Muzejní expozice jsou samozřejmě věnovány také tomuto zakladateli moderní genetiky, jehož dvousté výročí narození jsme oslavili v minulém roce.

Až do 20. srpna 2023 je možno navštívit výstavu „Eliška Rejčka: Dar středověku“ na brněnském Špilberku. Kromě informačních tabulí v oddělené místnosti zde můžeme obdivovat originály klenotů gotické knižní kultury, vystavené v přítmi ve vhodných klimatických podmínkách bez možnosti fotografování. Vystaveny jsou dva antifonáře – zpěvníky liturgických veršů (Knihovna benediktinů v Rajhradě a Moravský zemský archiv), graduál – zpěvník mešních písní (Rakouská národní knihovna), chorální kniha (Rakouská národní knihovna), kolektář (Rakouská národní knihovna), Martyrologium Usuardi – řehole sv. Benedikta (Rakouská národní knihovna) a žaltář – soubor 150 žalmů (Knihovna benediktinů v Rajhradě). Všechny vystavené liturgické pomůcky používané při mších a liturgiích hodin, které utvářely denní rozvrh cisterciáček, spojují nádherné barevné iluminace figur (obr. 8), jednotlivých dnů stvoření světa až po vyhnání Adama a Evy z ráje podle knihy Genesis nebo např. žalmu 52 vztahujícímu se ke stvoření slunce, měsíce a hvězd. Ručně psané knihy na pergamenech vznikaly postupně během první čtvrtiny 14. století, tedy v době příchodu Alžběty do Brna a zakládání kláštera. Gotické chorály, modlitební formulace i královská symbolika v rukopisech pak dokládají Rejččinu touhu a snahu uchovat svůj odkaz pro budoucí generace.

Text i foto (není-li uvedeno jinak) David Zimola

Obr. 3: Půdorys gotického kostela v klášterní zahradě

Obr. 4: Aleš Flídr komentuje půdorys kláštera

Obr. 5: P. P. Rubens – sv. Augustin

Obr. 6: Interiér tzv. Mendlova skleníku se stylizovanými hrachy

Obr. 7: Současná podoba tzv. Mendlova skleníku

Obr. 8: Folio 84v z antifonáře FM7, foto L. Führer

Botanický seminář AMG v Moravském Krasu

Ve dnech 5. až 9. června 2023 pořádala Botanická komise Asociace muzeí a galerií každoroční terénní seminář. Jeho organizace se ujali kolegové z Botanického oddělení Moravského zemského muzea z Brna, bryoložka (tedy specialista na mechy) Svatava Kubešová a botanik Vojtěch Taraška. Cílem semináře bylo poznání flóry Moravského krasu, území bohatého nejen na krasové jevy, jakými jsou jeskyně, závrtvy, ponory a vyvěrání potoků, skály, ale i na různé prvky středoevropské květeny. Vždyť na samotném okraji Brna ležící Stránská skála patří ještě do Panonského termofytika, častými druhy místních lesů jsou karpatská ostřice chlupatá (*Carex pilosa*) a pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*) a v samotném srdci krasu, v propasti Macocha roste alpský prvek, zde označovaný jako glaciální relikt, kruhatka Matthioliho (*Cortusa matthioli*).

Po nezbytné registraci a zahájení semináře v prostorech pracoviště botaniků Moravského zemského muzea jsme se pěšky přesunuli na nedalekou Stránskou skálu, která je známá také jako významná archeologická a paleontologická lokalita. Během posledního botanického průzkumu na ní bylo nalezeno přes 400 taxonů vyšších rostlin, z nichž celou řadu jsme i přes krátký, ale intenzivní déšť ověřili i my. V podvečerních hodinách jsme se přesunuli na okraj obce Jedovnice, kde nás čekalo u rybníku Olšovec ubytování v chatkách místního kempu.

Úterní exkurzi nás provedl známý moravský botanik a specialista na ostřice (rod *Carex*), doc. Radomír Řepka z Ústavu lesnické botaniky Mendelovy univerzity. Společně jsme navštívili Přírodní rezervaci Mokřad pod Típečkem s bohatou populací upolínu nejvyššího (*Trollius altissimus*) a kosatce sibiřského (*Iris sibirica*) s řadou dalších druhů mokřadních a podmáčených luk. Poté jsme navštívili Rudické propadání, Rudický lom známý jako významná geologická a mineralogická lokalita, na chvíli jsme vstoupili do vyhlášeného Arboreta Křtiny Mendelovy univerzity a ti největší vytrvalci pak v Křtinském lomu obdivovali kvetoucí prstnatce pletové (*Dactylorhiza incarnata*). Večer nás čekala přednáška botanika Chráněné krajinné oblasti Moravský kras Zdeňka Musila o zajímavostech živé i neživé přírody tohoto nevšedního území a tematicky vhodně zvolená přednáška Barbory Kyzekové ze Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva o speleomykologii, tedy výskytu hub v jeskyních. Večer byl ukončen plenárním zasedáním Botanické komise AMG.

Botanici v Rudickém lomu

Ve středu nás pak Zdeněk Musil ze Správy CHKO provedl okolím propasti Macocha, kde je největší botanickou zajímavostí výskyt kruhatky Matthioliho přímo ve stěně propasti. Stěnu jsme samozřejmě přímo na lanech nezkoumali, ale vyslechli jsme si zajímavé informace o historii botanického výzkumu propasti i přímého mapování této prvoslenkovité rostliny, která nejbližší Moravské krasu roste ve slovenských vyšších Karpatech. Nakonec jsme ji ale díky možnosti zoomování digitální fotografické techniky spatřili ze dna propasti Macocha během navazující prohlídky Punkevních jeskyní i my.

Zmínit musím i to, že letos uplynulo 300 let od roku 1723, kdy do propasti jako první sestoupil mnich minoritského kláštera Lazar Schopper. Po obědě na Skalním mlýně nás čekala cesta neméně zajímavým Suchým žlebem, kde jsme spatřili i další botanický klenot Moravského krasu, ploštičník evropský (*Actaea europaea*). Večerní přednáškový blok zahájila Jana Tkáčiková z Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku výzvou ke sběru zajímavého mechorostu *Ptilium crista-castrensis*. Magda Bábková Hrochová z Vlastivědného muzea v Olomouci nás seznámila s „podivnostmi olomouckého barokního herbária“, Dana Šubová ze Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva o historii pěstování brambor (zemiakov), jejich systematické a evoluci. Velký ohlas mělo promítání historických fotografií z nejen muzejních botanických exkurzí od emeritního brněnského muzejního botanika Karla Sutorého. Na několika z nich jsme mohli vidět i prvního jihlavského muzejního botanika Ivana Růžičku. Na závěr nám Petr Uhlík z Muzea Sokolov promítnul obrázky ze své cesty nejen za kytkami ostrova Madeira.

Čtvrteční den jsme strávili v okolí obce Holštejn na severu Moravského krasu. Po botanickém průzkumu okolí zříceniny stejnojmenného hradu na skále nad jeskyní Lidomorna a nedalekém propadání Bílého potoka jsme se přes již nevyužívaný lom Malá Dohoda přesunuli do obce Šošůvka, kde jsme se na kozí farmě dozvěděli o strastech a slastech přírodně udržitelného hospodaření v CHKO. Pozdě odpolední hodiny byly vyhrazeny průzkumu údolí Rakoveckého potoka již mimo území Moravského krasu.

Asplenium scolopendrium – jelení jazyk celolistý, kapradina vlhkých vápňitých skal a sutí

V pátek již exkurzníky opět čekalo přímé sousedství Brna – okolí čtyř již neaktivních vápencových lomů na jižním svahu kopce Hády s chráněnými územími NPR Hádecká planinka, PP Kavky a PP Velká Klajdovka.

Botanický muzejní seminář však není jen o procházkách v terénu, určování rostlin a večerních přednáškách. Při neformální komunikaci s kolegy je neméně důležitá výměna informací o nových výstavách, expozicích, inventarizacích, evidencích sbírek jak těch papírových, tak těch digitálních, prostě o klasické muzejní práci, která je obdobná ve většině oborů muzejnictví.

Již se těšíme na příští muzejní semináře – nejdříve podzimní určovací kurz v Českých Budějovicích na téma rodu ostružiník (*Rubus*) a příští rok terénní seminář na slovenské Muránské planině. Snad nám do něj nehodí nějaká čínská nebo jiná breberka vidle!

Text a foto Jiří Juříčka

Archeologický výzkum na zámku v Krasonicích

Krasonický zámek se nalézá v centru stejnojmenné obce jiho-východně od Telče. Nejstarší písemný záznam pochází z roku 1286, kdy byl majitelem panství Crha z Krasonic. Je zde zmiňována starší tvrz, ze které se pravděpodobně vyvinul dnešní půdorys zámku. O období přestavby tvrze na zámek nemáme informace. Mohlo k němu dojít v období pobělohorském v polovině 17. stol. za Zdeňka Matyášovského z Matyášovic, nebo hrabat z Thurnu. Poslední majitelce byl zámek v r. 1946 zkonfiskován a přešel na obec. V 60. letech zde sídlilo zemědělské družstvo a MNV využíval první patro ke kulturním účelům. V současné době je zámek v soukromých rukou.

První etapa záchranného archeologického výzkumu proběhla již v předchozích letech, v souvislosti s opravou kanalizace zejména v prostoru zámeckého parku. Současný archeologický výzkum byl vyvolán záměrem investora na přestavbu prostor zámku pro bytové účely a menší výrobu. Zemní práce započaly koncem roku 2019 a s přestávkami trvaly do konce roku 2022. V současnosti nejsou stavební práce ještě dokončeny. Největší rozsah zemních prací byl prováděn z důvodu odvlhčení objektu a zabezpečení jeho statiky. Tyto práce proběhly v interiérech a zároveň podél obvodových zdí z vnitřní i vnější strany. V přízemních místnostech byly odstraněny staré podlahy a ve

sklepení taktéž. V prostorách zámeckého parku byly prováděny výkopové práce v souvislosti s opravou dešťové kanalizace a výstavbou nové obvodové zdi areálu. Během stavebních prací na lokalitě byly průběžně dokumentovány probíhající zemní práce v interiéru zámku, zámeckého dvora a parku. Nejstarší nálezy keramiky pochází ze severozápadní části nádvoří. Je zde patrná výrazná černo-šedá vrstva s uhlíky (požárová), ze které pochází zlomky keramiky z hrubého keramického těsta s příměsí tuhy, většina s redukčním výpalem. Na výduti je ojedinele zdobené. Můžeme je datovat do 13. století. Jsou zde přítomné i masivní zásobnice. Z interiéru zámeckých místností můžeme usuzovat, že vyrovnávky podlah pochází z pozdější doby, a to od 15. stol. (nejstarší kachle) s převahou keramiky z 16. až 17. století. Zajímavé bude dendrochronologické datování dřevěných pilotů ze základu obvodové zdi. V době zpracování náleзовé zprávy není výsledek ještě k dispozici.

V zámeckém parku probíhaly zemní práce v trase původních výkopů pro kanalizaci. Ty byly dokumentovány již v první etapě záchranného archeologického výzkumu. Vrstvy byly již jednou překopány. Nálezy zlomků keramiky jsou z období 18. až 20. století, stejně tak vyrovnávka terénu dokumentovaná na profilu při výstavbě obvodové zdi parku. Hlubší zemní práce proběhly při odvlhčení venkovní strany obvodové zdi v sev. části. V recentních navážkách jsou zlomky keramiky z 19. až 20. století.

V souvislosti s prováděným výzkumem bylo nalezeno velké množství archeologických artefaktů, zejména zlomků keramiky. Za zmínku pak stojí nálezy zdobených kachlů z kamen s povrchovou glazurou. Ze stavebního hlediska je pak zajímavé využití dřevěných pilotů pro zajištění základů obvodové zdi ve zvodnělém jílovitém podloží.

Marek Krutiš

Začal arch. výzkum na Martinském náměstí v Třebíči

V květnu tohoto roku byl zahájen záchranný archeologický výzkum v okolí kostela sv. Martina v Třebíči. Martinské náměstí je co do rozlohy výrazně menší než níže položené Karlovo náměstí, na jehož ploše již výzkum proběhl v letech 2020 až 2022

Martinské náměstí (výřez) na votivním „mariazelském“ obraze z roku 1766 (převzato z: *Historický atlas měst České republiky*, svazek č. 9, mapový list č. 22).

(viz předchozí čísla MF). Také jeho společenský a ekonomický význam zcela jistě nebyl v minulosti takový jako u hlavní veřejné městské plochy. Středobodem místa je původně gotický kostel, přestavěný na počátku 18. století do barokní podoby. V období středověku obklopoval kostelní areál ještě hřbitov s ohradní zdí a patrně až na sklonku středověku přibyla před hlavním vstupem do kostela masivní městská věž, tvořící i dnes výraznou dominantu města. Z jižní strany pak ohraničoval prostor hradební pás přerušovaný městskou branou (Vídeňskou).

Jednou ze zásadních otázek vyvstalých ještě před zahájením archeologického výzkumu bylo, zda měl kostel svého staršího předchůdce (románská fáze). Některé indicie a také objevy na hlavním náměstí by tomu nasvědčovaly. S touto záhadou je také spojena otázka stáří a rozsahu zdejšího hřbitova. Pokud by během prací došlo k odкрыtí lidských kosterních pozůstatků, mohly by přinést nesmírně zajímavá zjištění o stavu třebíčské populace v období středověku. Mimo církevní areál se výzkum zaměří na trasu a podobu nejstarší, dnes již neexistující, městské fortifikace (hradeb) a s ní spojené, dávno zbourané brány. V neposlední řadě bude zajímavé sledovat, zda byla plocha v širším okolí kostela v minulosti víc využívána či zastavěna, než je tomu dnes. Výzkum na Martinském náměstí a v přilehlých ulicích potrvá v souladu se stavbou minimálně tento rok a o jeho průběžných výsledcích budeme čtenáře v budoucnu informovat.

Aleš Hoch

Jubilejní 50. seminář archeologů z muzeí a institucí památkové péče v Kolíně

Ve dnech 31. května až 2. června 2023 uspořádala Archeologická komise Asociace muzeí a galerií ve spolupráci s Regionálním muzeem v Kolíně jubilejní padesátý seminář archeologů z muzeí a institucí památkové péče. Právě před padesáti lety se konalo historicky první setkání muzejních archeologů v Kolíně nad Labem. U jeho zrodu stál významný český archeolog Karel Sklenář, který 8. července 2023 oslaví neuvěřitelně pětáosmdesáté narozeniny (obr. 1). Karel Sklenář je pravděpodobně jediným žijícím účastníkem všech padesáti seminářů, a tak je jen logické, že letos vystoupil s příspěvkem *50 let oborové komise a seminářů archeologů z muzeí a institucí památkové péče*. Na přednášce se sešlo kolem šedesáti posluchačů, kteří vehementně natahovali krky, aby na prezentovaných fotografiích rozpoznali sebe nebo někoho ze svých přátel. Přednášející detailně komentoval každé setkání a navíc přidával „veselé historky z natáčení“, kterých bylo požehnaně (obr. 2). Kromě organizace seminářů se Karel Sklenář angažoval také v Československé společnosti archeologické, dnes České archeologické společnosti, kde působí jako redaktor *Zpráv ČAS*, spolku archeologů Čech, Moravy a Slezska. ČAS každoročně pořádá v Národním muzeu informační kolokvium *Archeologické výzkumy v Čechách*, jehož výstupem je sborník referátů z informačního kolokvia, publikovaného právě ve *Zprávách české archeologické společnosti*.

Obr. 1: Karel Sklenář v Kolíně

Po přivítání účastníků semináře ředitelem Regionálního muzea v Kolíně Vladimírem Rišlinkem přednesl předseda archeologické komise Jiří Orna tradiční zprávu o činnosti Archeologické komise AMG a uvedl téma letošního setkání *Aktuální problémy týkající se ochrany archeologického kulturního dědictví*. Následná diskuze se jako obvykle stočila k otázce ne-

spolupráce s amatérskými archeology a hledači kovů. Jednoznačných závěrů na toto téma jako obvykle dosaženo nebylo, a tak zůstává na každém muzejním archeologovi, do jaké míry bude s „amatéry“ spolupracovat, či nespolečně pracovat.

Na závěr prvního jednání dne si účastníci semináře prohlédli výstavu *Ozdoby dávné doby* o pravěkých špercích (obr. 3) s výkladem archeologa kolínského muzea Zdeňka Mazače. Druhý den jsme absolvovali exkurzi na gotickou tvrz Hradebnín, která je v majetku Regionálního muzea v Kolíně (obr. 4), dále po stopách Germánů na lokalitu Pičhora na katastru obce Dobříchov (obr. 5) a také na „Švédské šance“ – valy slovenského hradiště u obce Křečhoř. Zde se nachází i památník bitvy u Kolína 1757 (obr. 6), kde rakouská armáda pod vedením polního maršála Leopolda Dauna porazila vojska pruského krále Fridricha II. (obr. 7). Seminář byl v pátek 2. června 2023 ukončen prohlídkou Bartolomějského náměstí s chrámem sv. Bartoloměje (obr. 8), kostnicí (obr. 9) a zvonící (obr. 10). Příští jednapadesátý ročník by se měl konat na Moravě, pravděpodobně v Boskovicích.

Tex a foto David Zimola

Obr. 2: Přednáškový sál kolínského muzea

Obr. 3: Výstava Ozdoby dávné doby

Obr. 4: Tvrz Hradenín

Obr. 5: Archeologická lokalita Dobřichov – Pičhora

Obr. 6: Památník bitvy u Kolína 1757

Obr. 8: Chrám sv. Bartoloměje v Kolíně

Obr. 7: Rozložení vojsk v bitvě u Kolína 1757

Obr. 9: Kostnice

Obr. 10: Zvonice u sv. Bartoloměje

Na Šumavě za mravencem rašelinným

Mravenec rašelinný (*Formica picea*) patří k vlajkovým lodím výzkumu a ochrany rašelinišť na Českomoravské vrchovině. Není proto asi překvapivé, že se jako muzejní myrmekologové dlouhodobě věnujeme studiu tohoto zajímavého druhu, a to nejen v našem regionu, ale všude, kde je to možné. Tento antracitově černý, výrazně lesklý mravenec je v Evropě nejen glaciálním reliktem, tj. pozůstatkem z poslední doby ledové,

ale i jedním z mála mravenčích tyrfobiontů, tedy stanovištních specialistů striktně vázaných na rašeliniště. Jeho silně lokální výskyt je omezen na ostrůvky nelesních rašelinišť izolované v zemědělské krajině a jeho přítomnost dodává těmto místům nadregionální význam.

Vzhledem k tomu, že jsme byli zapojeni v řadě projektů, v nichž byl mravenec rašelinný jedním z cílových druhů, obrátili se na nás kolegové z NP Šumava s dotazem, zda bychom se s nimi o své dlouholeté zkušenosti podělili. Rádi jsme souhlasili a na konci května jsme strávili tři dny v šumavských rašeliništích, společně s kolegou zoologem z NP vyhledávali hnízda rašelinných mravenců, ukazovali mu nám známá místa výskytu tohoto druhu, diskutovali o jeho stanovištních nárocích, ohrožení, ochraně. Věříme, že každá nová informace o životě mravence rašelinného může přispět k nalezení účinného způsobu, jak uchovat zbytky jeho populací vitální. Třešničkou na pomyslném dortu je fakt, že právě ze Šumavy byl před více než sto lety poprvé ohlášen výskyt tohoto mravenčího druhu v České republice.

Text Klára Bezděčková, foto Pavel Bezděčka

Blanokřídli v českých zemích a na Slovensku 2023

Konference *Blanokřídli v českých zemích a na Slovensku* se vrátila do zajatých předcovidových kolejí a už se zase koná s roční periodicitou. Letos, stejně jako loni, proběhla na Slovensku, tentokrát ovšem ve městě Štúrovo a okolí. Pořádání se opět zhostily Katedra zoológie, Prírodovedecké fakulty UK, Bratislava a Bratislavské regionálne ochrannárske združenie (BROZ).

Na samý jih Slovenska se sjelo kolem třiceti zájemců o příslušníky řádu Hymenoptera, aby se podělili o své zkušenosti a objevy a také aby studovali místní blanokřídlovou faunu. První den se účastníci setkali na lokalitě Kamenínske slanisko a ve voze taženém koňmi absolvovali exkurzi po chráněném území, přímo mezi stády stepního skotu a lokálního plemene koní, která jsou zde v rámci managementu pasena. Další den patřil prezentaci výsledků odborné činnosti. Přednášky byly rozděleny do sekcí *Opelovače*, *Mravce* a *Symphyta a parazity*.

Aktivity jihlavského muzea byly představeny v příspěvku Kláry a Pavla Bezděčkových *Mravenci rašelinišť jihozápadní části Kraje Vysočina, Česká republika*. Na konci bloku zaměřeného na mravence byl navíc promítnut popularizační film Kláry Bezděčkové *Melanie: Příběh královny*, pojednávající o mladém mravenčí samičce, která zakládá hnízdo.

Zbytek setkání se odehrál v terénu. Exkurze směřovaly na lokality Chlába – „piesková duna“, Starý vrch, Modrý vrch, PR Vřšok, Sovie vinohrady, Ploská hora a Burdov.

Text a foto Klára Bezděčková

Český jazyk na sklonku

Čeština je těžký jazyk, ale je to náš jazyk mateřský, proto bychom ho měli mít rádi a aspoň trochu si ho vážit. Je také nesmírně bohatý a lze si s ním pěkně hrát, i když zvládnout jej spolehlivě je dost náročné. Kdyby někdo češtinu namaloval, byl by to obraz určitě krásně barevný, plastický, komplikovaný, ale s krásnými liniemi, kudrlinkami, jasnými obrysy i trošku zamíženými detaily. Ze současné moderní komunikace mám ale pocit, že ta bohatá čeština nestačí. Namátkou vyberu příklad z nejmenovaného projektu, kde se jednalo o jakousi aktivitu. Podle pokynů měla být kromě spousty dalších ukazatelů popsána: publicita realizované aktivity, formulace jejího potenciálu a také evaluace jejího dopadu. No nic, svět se řítí obrovskou rychlostí a víme, že kdo chvíli stál, již stojí opodál. A je potřeba to přijmout, nikdo nedokáže „být stále mlád“, jak o tom ještě na sklonku svého života sníval známý český oslavíkový umělec. A tak si pomalu připouštím myšlenku, že se už ocitám také v tomto stadiu, někde na sklonku. Jenže jak je dlouhý a kdy

vlastně tento sklonek začíná? A jak sklonek poznáme? Jak je to slovo zvláštní, vyslovíme-li ho v prvním pádě. Tedy sklonek. Už se vám někdy stalo, že nějaké slovo několikrát vyslovíte a najednou se vám zdá divné, cizí, nesmyslné? Vůbec si nevybavuji, že bych se s ním někdy setkala. Sklonek. Odvozeno od „sklonit“, což se dá rozložit na sklo a nit, ale protože nejsme němčina, je to nesmysl. Sklonit se nejčastěji používá ve vazbě „sklonit se před něčím či před někým“, to je ale myslím spíš sklon (nebo tedy poklona). Tak to asi bude takové menší sklonění, ten skloněk. Taková poklonka. Má to tedy znamenat, že se člověk skloní před smrtí? Nebo že nás vypoklonkuje život? Nevím, a asi je i zbytečné vědět. Jen vím jistě, že na sklonku je to o hodně jiné než na startu, přesto i tady ještě můžeme něco očekávat. Třeba alespoň to, že s námi bude někdo mluvit (ze soucitu?) „normálně“ česky.

Sylva Pospíchalová

Je pro mladé historie cool?

Nedávno jsem četl zamyšlení na téma, zda je pro mladou generaci stále atraktivní studium humanitních věd nebo jestli v porovnání s jinými, především technickými či ekonomickými obory, ustupují do pozadí. Když jsem byl krátce nato osloven, abych se jako člen poroty zúčastnil krajského kola Středoškolské odborné činnosti (SOČ), řekl jsem si, že je to zajímavá příležitost k nalezení odpovědi na otázku, o co se dnešní středoškoláci zajímají a proč?

Krajské kolo SOČ se konalo 27. dubna v areálu Gymnázia Třebíč. Středoškoláci z Vysočiny se utkali v osmnácti oborech a vítězové, jednotlivci nebo týmy, měli zaručený postup do celostátního kola. V seznamu témat, která si studenti vybrali, se objevily například kryptoměny nebo robotika a hojně byly zastoupeny také příspěvky z oblasti psychologie a sociologie, které se týkaly úzkostnosti, syndromu vyhoření nebo střídavé péče. Nejvíce soutěžících přijelo z Havlíčkovobrodka a Žďárska, nejméně zastoupené bylo naopak Pelhřimovsko.

V oboru *Historie* byly komisi, do které jsem zasedl, předloženy čtyři studentské práce. Každý soutěžící v předepsaném čase představil téma, které si vybral, popsal metody práce a cíle, které si na začátku vytyčil, a následně musel reagovat na připomínky a otázky porotců. Studenti při zpracování témat „nezůstali na povrchu“, sbírali historické prameny, analyzovali, porovnávali, mluvili s pamětníky, organizovali anketu, oslovovali úřady nebo získávali informace v zahraničí. Bádáním a zpracováním historických pramenů strávili desítky, možná stovky hodin. Nemyslím si, že hlavní motivací studentů byly body, které jako účastníci soutěže „posbírají“ a následně využijí v přijímacím řízení na vysoké školy. Studentské práce – především ty, které postoupily do národního kola – byly velmi pečlivě zpracovány, a pokud jde o rozsah a kvalitu příspěvků, bylo znát, že pro finalisty bylo zvolené téma srdeční záležitostí.

V dnešní době, kdy jsou mladí lidé zavaleni množstvím informací, vjemů a jiných lákadel, není jednoduché být chvíli „off-line“ a vydat se na hlubinu. Nejvíce mě však potěšilo, že studenti nemysleli jen na vlastní prospěch a sebe prezentaci. Výsledkem jejich úsilí byly přednášky pro veřejnost, objev historických artefaktů, propagace kulturní památky nebo plán na instalování informační tabule, která poslouží turistům a uctí památku obětí ŠOA.

Finalisté, resp. finalistky krajského kola své práce výborně odprezentovaly, takže nebylo jednoduché vybrat vítězku, která postoupí do národního kola. Nakonec jsme se usnesli, že první místo získá Lucie Netolická, která předložila práci *Životopis Josefa Daniela, neobyčejného puškaře*, a spolu s ní jsme doporučili k postupu také Simonu Málkovou, která zpracovala *Historii a vývoj vesnických sídel na příkladu zámku v Libici nad Doubravou*. Je důležité zmínit, že obě studentky navštěvují gymnázium v Chotěboři a vedoucím jejich prací byl pracovník Městského muzea Chotěboř Mgr. Michal Kamp, který na škole vede semináře z dějepisu. Studenti téhož gymnázia nedávno získali dvě ceny také v krajském kole geologické olympiády, která proběhla v Muzeu Vysočiny Jihlava – inu, absolvent chotěbořského gymnázia a pozdější čihošťský farář Josef Toufar by měl ze svých následovníků určitě radost.

Mě samotného těší, že mladí neomezují svůj zájem pouze na technické a ekonomické obory, které jsou nepochybně důležité pro budoucí hospodářskou prosperitu naší země, ale zajímají se také o humanitní vědy, které je inspirují k dalším společensky prospěšným aktivitám a dělají svět lidštější a krásnější.

Jan Stoklasa

Holubit – nový minerál

Ing. Milan Holub, CSc.
(foto Z. Laštovička)

Aniž o tom běžná veřejnost něco tuší, žije i nyní na Vysočině řada odborníků, jejichž příspěvek k poznání v jejich oboru významně překročil hranice regionu. Jedním z nich je i geolog Ing. Milan Holub, CSc., z Malého Beranova. Muzeum se může pyšnit tím, že tento znalec ložiskové geologie, montanistiky, historických technologií hutnění atd. s ním dlouho a úspěšně spolupracuje: opakovaně jsme od něj dostali darem sbírkové předměty i odbornou literaturu. Nejvýznamnější ale je, že Milan Holub je vždy připraven

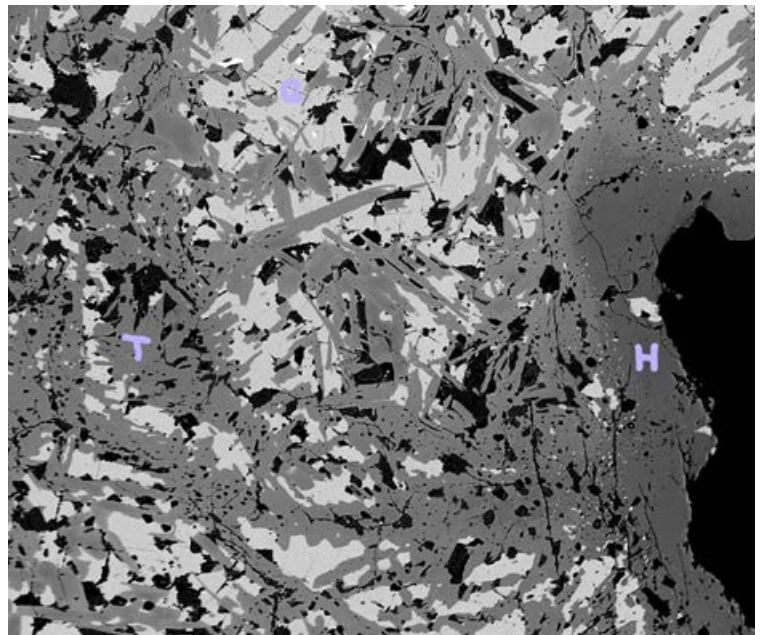
odborně poradit, a to jak oficiálně (je častým autorem i recenzentem článků publikovaných v *Acta rerum naturalium*), tak i zcela neformálně při řešení výzkumných problémů. Medailonek Milana Holuba k jeho životnímu jubileu si čtenář může najít v muzejním časopise *Acta rerum naturalium* (22: 33–36, 2019).

Svoji profesní kariéru v minulosti Milan Holub na dlouhou dobu spojil s rudním revírem v Kutné Hoře. Aktuálně byl z rudních žil v Kutné Hoře popsán nový minerál a jako výraz uznání a přínosu Milana Holuba pro světovou geologii byl po něm pojmenován jako holubit.

Holubit je chemicky složitý sulfoantimonitan stříbra $\text{Ag}_3\text{Pb}_6\text{Sb}_3\text{Bi}_3\text{S}_{24}$, obvykle se nachází v zrnitých, ocelově šedých agregátech jako mikroskopický. Objevuje se společně s dal-

šími Ag a Bi minerály a s galenitem. Byl oficiálně uznán Komisí pro nové minerály Mezinárodní mineralogické asociace v roce 2022 (Commission on New Minerals, Nomenclature and Classification International Mineralogical Association). Popis a vlastnosti holubitu byly publikovány v časopise *Mineralogical Magazine*.

Karel Malý

Holubit (v obrázku označen H), mikroskopický snímek (převzato z Pažout et al., 2023)

Další mamut pro Aleše Hocha

V pondělí 15. května 2023 proběhlo v pavilonu Anthropos Moravského zemského muzea slavnostní vyhlášení 4. ročníku Ceny Karla Absolona za popularizaci archeologie – *Zlatý mamut*. Cenu udělují tři významné archeologické instituce: Archeologický ústav Akademie věd Brno, Moravské zemské muzeum a Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, a to ve čtyřech různých kategoriích.

V muzejní kategorii se vzhledem k celkové konkurenci umístil na vynikajícím 3. místě společný projekt Muzea Vysočiny Jihlava, Městského kulturního střediska Třebíč a města Třebíč nazvaný přízračně *Zmizelá Třebíč*. Autory projektu jsou Aleš Hoch a Martin Košťál. Jedná

se o prezentaci rozsáhlého záchranného archeologického výzkumu Karlova náměstí ve formě interaktivní expozice, knihy a doprovodných přednášek. Komise ocenila vzorovou spolupráci archeologů s investorem při zpracování a následné prezentaci výsledků archeologického výzkumu především směrem k místním občanům.

Pro archeologa našeho muzea Aleše Hocha je bronzový mamut již druhým oceněním za popularizaci archeologie – v roce 2020 získal Zlatého mamuta za realizaci interaktivní výstavy *Svět středověkých her*. Tato výstava je koncipována jako putovní a je o ni stále velký zájem, v nejbližší době bude k vidění v Chrudimi.

Text a foto Dana Oberreiterová

Muzeum Vysočiny Jihlava

Otevíráme 7. září 2023!

Stálé expozice jihlavského muzea jsou z důvodu rekonstrukce uzavřeny.

Kavárna Muzeum

Do 2. 7. 2023 **Portréty z kavárny**

3. 7. – 20. 8. 2023 **Obrazy / fotografie Josefa Prodlála**
autorská výstava pestrých fotoobrazů

Hrad Roštejn

Do 31. 10. 2023 **Obrazy Magdaleny Křenkové**
autorská výstava v prostorách hradní věže

1. a 2. 7. 2023 **Divadelní prohlídka „Svatební zvony pánů zlaté růže“**
připraveno s Divadelním souborem Karla Čapka z Třeště

5. 8. 2023 **Parta starýho Hrouze**
koncert na roštejnském nádvoří

20. 8. 2023

Jazz na Roštejně
velký návrat k muzikantské tradici

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč

Do 9. 7. 2023 **Jak šel čas**
výstava fotografií Jindřicha Štreita

15. 7. – 27. 8. 2023 **Výstava k nedožitým 100. narozeninám Ireny Foitové**
ve spolupráci s muzeem ve slovinském Velenje vznikla výstava, která představí osudy partnerky sochaře F. V. Foita, která jej doprovázela na jeho africké cestě v roce 1947 i po zbytek jeho života

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Třešť

Do 9. 9. 2023 **19. století – století sirkáren v Čechách i na Moravě**
výstava připravená ve spolupráci s Českým filumenistickým svazem

ZMĚNA PROGRAMU VYHRAZENA

Museum Factum
13. ročník, 2/2023
čtvrtletník Muzea Vysočiny Jihlava

MK ČR E 19885
ISSN 1805-0484 (tisk)
ISSN 1805-0492 (on-line)

Vydává:
Muzeum Vysočiny Jihlava,
příspěvková organizace,
Masarykovo nám. 55, 586 01 Jihlava
IČ: 00090735,
mvji.cz • info@mvji.cz
tel.: 567 573 880

Redakce:
Mgr. Ludmila Moržolová
morzolova@mvji.cz
Pavel Bezděčka
bezdecka@mvji.cz

Grafický návrh a DTP: Oldřich Žaluda